ब्रह्मपुत्रतटे साहित्यदर्पणो व्यरचीति जगन्मोहनशर्मसंदब्धचण्डकौशिकनाटक-भूमिकातोऽवसेयमिति विलिखन्ति ।

साहित्यदर्पणस्य हस्तलिखितानि त्रीणि मूलपुस्तकानि संकलितानि । तत्र प्रथम-मस्माकं पुस्तकालयस्थं शुद्धप्रायं १८१६ वैक्रमाब्दे लिखितम् । एतत्पत्राणि २०८ प्रतिपत्रं पङ्क्तयः १८ इदं पुस्तकं क-संज्ञया व्यवहृतम् ।

द्वितीय-तृतीये पुस्तके जयपुरराजगुरु-श्रीनारायणशास्त्रिणां पर्वणीकरोपाख्या-नाम् । इमे प्राचीने पञ्चमपरिच्छेदपर्यन्ते, तदुत्तरं तु भिन्नलिप्या पूर्णीकृते क्रमेण ख-ग-संज्ञाभ्यां व्यवहृते ।

अथ चतुर्थं पुस्तकं रामचरणतर्कवागीशभट्टाचार्यकृतविवृतिसमेतं श्रीचण्डी-चरणस्मृतिभूषणश्रीभूतनाथविद्यारत्नाभ्यां परिशोधितं कलिकाताराजधान्यां १९४२ वैक्रमाब्दे मुद्रितं घ-संज्ञितमिति । एषु पुस्तकेषु ग-संज्ञितमत्यन्तं भिन्नमातृकम्, नूनमिदं साहित्यदर्पणस्य प्रथमपुस्तकप्रतिरूपकम् । इदं विश्वनाथेन प्राग् विप्रकीर्णानां विषयाणां संकलनार्थं लिखितं भवेत् । स च लेखनावसरः पञ्चमपरिच्छेदान्तग्रन्थस्यैव संभाव्यते, तदानीमेतत्पूर्वार्धविषयाणां काव्यप्रकाश-मपहाय परत्र संकलनाभावात्, काव्यप्रकाशेऽपि नायिकाभेदादिविषयसंकलना-दर्शनात् । एतत्परार्धविषयेषु तु प्रायो दशरूपक—काव्यप्रकाशावेव सहाय-भूताविति न विशेषतो लेखनपरिवर्तनावसर आपतित इति नातितिरोहितम् । तदेतद्वृत्तं ग-संज्ञकपुस्तकपाठान्तराण्यपि विचार्यमाणान्यवबोधयन्ति । काव्य-प्रकाशस्य आप्यायितप्रतिकृतितया साहित्यशास्त्रेऽप्रतिमोऽप्ययं दर्पणः स्वानुरूपया टीकया असंश्लिष्ट इति मन्यामहे ।

दर्पणस्य टीकाद्वयमस्माभिरुपलब्धम् । तत्र प्रथमा दर्पणकारस्यैव पुत्रेण अनन्तदासेन कृता दर्पणलोचनाख्या । सेयं प्रौढा संक्षिप्ता च । अस्या एकं मामकं पुस्तकम् । 'अत्ता एत्थ-'इत्युदाहरणव्याख्यांशमादाय सप्तम-परिच्छेदान्तमेव नात्यशुद्धम् । अत्र सप्तमपरिच्छेदान्ते एवम्—'इत्यालंकारिक-चक्रवर्तिध्वनिप्रस्थापनपरमाचार्यमहापात्रश्रीविश्वनाथात्मजश्रीमदनन्तदासकृतौ साहि-त्यदर्पणलोचने दोषनिरूपणो नाम सप्तमः परिच्छेदः समाप्तः ।' एतत्पुस्तकस्य पत्राणि ५६½ प्रतिपत्रं पङ्क्तयः २० । प्रतिपङ्क्ति अक्षराणि ४२ । द्वितीया, रामचरणतर्कवागीशभट्टाचार्यकृता दर्पणविवृतिः । अस्या निर्माणकालः—'अक्षि-पक्षरसचन्द्र (१६२२) संमिते हायने शकवसुंधरापतेः' इति विवृतावेव निर्दिष्टः । इयं विवृतिर्ग्रन्थं योजयन्ती प्रमेयांशविचारे प्रौढिं प्रकटयन्ती सच्छात्राणामुप-कर्त्रीति न संदेहः । किंतु बहुत्रात्र प्रतीकविकलो विरलार्थप्रतिपादकश्च लेखो मूलं न नियन्त्रयतीति मूलानुपूर्वीगवेषणे महान् क्लेशः । क्वचित् क्वचिच्च श्लोकानां संक्षिप्तं व्याख्यानं व्याकरणांशशून्यं चेति । अस्या विवृतेर्हस्तलिखितानि

---

१. अस्य वालंटैन् साहिबैः प्रमदादासमित्रस्यानुवादोऽपि हृतः.